

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ЯК СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ

В. ГРИЩУК

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
академік Академії наук вищої освіти України,
декан юридичного факультету
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),
заслужений юрист України*

Кримінальне право, як і кожне право, створене у відповідному суспільному середовищі, являє собою специфічну, багатогранну форму виразу правової реальності, дійсності, а тому може досліджуватися у багатьох площинах. Найбільш типовими науковими підходами, які дозволяють наблизитися до максимально можливого, повного розуміння цього явища кримінально-правової реальності, дійсності, є такі: гносеологічний, онтологічний, аксіологічний та праксеологічний. Кожен із них ґрунтується на відповідній науці як системі вироблених у суспільстві знань.

Аксіологічний підхід дозволяє виявити, зокрема, ціннісні властивості кримінального права. З аксіологічно-антропологічного бачення цінність — це об'єктивна властивість відповідного об'єкта, предмета задовольняти певні потреби людини. Проблеми «цінності» і «цінностей», таким чином, органічно пов'язані з внутрішнім і зовнішнім світом суб'єктів суспільних відносин. У цьому контексті важливе значення має обґрунтоване П. Рабіновичем інструментально-потребове розуміння права як сукупності засобів задоволення індивідуальних та колективних потреб, які забезпечуються органами

публічної влади [1, 37–38]. Саме таке розуміння кримінального права бачиться перспективним для дослідження проявів, граней його цінності. Застосовуючи інструментально-потребовий підхід, можна стверджувати, що цінності — матеріальні блага, явища, духовні реалії суспільного буття, здатні задовольняти потреби людини, як індивідуальні, так і групові, колективні, національні, загальнонародні, державні, загальнолюдські. До числа цих цінностей належить і таке правове явище, як чинне кримінальне право (законодавство).

В історії філософії та філософії права до питання про цінності сформувалося щонайменше п'ять підходів: 1) породження розуму і волі людини (об'єктивний ідеалізм); 2) ідеальна сутність, що існує одвіку (об'єктивний ідеалізм); 3) природні характеристики оцінки одних предметів і явищ повсякденного життя у порівнянні з іншими предметами; 4) таке соціальне явище, яке є об'єктивним і суб'єктивним одночасно; 5) об'єктивне явище, породжене реальними відносинами суб'єкта й об'єкта [2, 7].

Цінності, як слушно стверджує З. Петрович, виступають невід'ємною складовою культури суспільства й від-

дзеркалюються у свідомості людини [3, 7]. Рівень цього віддзеркалення для кожної людини різний. Тому система індивідуальних цінностей людини є завжди відносно індивідуальною. Вона залежить від низки факторів суб'єктивного й об'єктивного характеру. Разом із тим наявна й група цінностей, які є найбільш очевидними і сприймаються та визнаються більшістю людей. Так, в юридичній літературі наводять 14 таких базових цінностей: 1) життя людини як найвища цінність, самоцінність; 2) свобода в сучасному ліберальному розумінні цього поняття як «свобода для» реалізації соціально позитивних потреб і здібностей індивіда; 3) моральність як якість поведінки людини відповідно до загальнолюдських морально-етичних норм; 4) спілкування у родині, з друзями та іншими людьми, взаємодопомога; 5) сім'я, особисте життя, продовження роду; 6) робота як самоцінний зміст життя і як засіб для заробітку; 7) добробут, доходи, комфорт свого життя, здоров'я; 8) ініціативність, підприємливість, здатність виокремитися, реалізувати себе; 9) традиційність — повага до традицій, жити як всі, залежність від обставин; 10) незалежність — здатність бути особистістю, жити за своїми критеріями; 11) самопожертвування як готовність допомагати іншим, навіть на шкоду собі; 12) авторитетність, здатність впливати на інших, мати владу над ними, конкурувати і домагатися перемоги; 13) законність як встановлений державою порядок, який забезпечує безпеку індивіда, рівноправність його відносин з іншими; 14) вільність як архаїчна «свобода від» обмежень волевиявлення індивіда, який прагне до вседозволеності [4, 130–131].

Спектр цінностей людини, як бачимо, досить широкий, багатомірний.

Розрізняють також цінності-цілі і цінності-засоби. Серед них виокремлюють домінуючі цінності як результат конкуренції цінностей. Одні є стратегічними, а інші — тактичними. Ціннісні настанови людини формуються впродовж її життя під впливом «шкали» цінностей відповідних соціумів: сім'я, школа, вищий навчальний заклад, колектив, середовище проживання, суспільство в цілому тощо. Блага матеріального та нематеріального характеру, які визнаються цінностями більшістю людей відповідного суспільства домінуючими, набувають статусу правових і у відповідних випадках — кримінально-правових.

Певні цінності людини визнаються абсолютними, а інші — відносними. Наприклад, ст. 3 Конституції України проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Норми кримінального законодавства (статті 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 127, 129 та інші Кримінального кодексу України (далі — КК України)), які охороняють ці абсолютні цінності, можуть розглядатись як такі, що мають абсолютну цінність. Однак, наприклад, наявний державний і суспільний лад не може бути визнаний абсолютною цінністю, оскільки це суперечить об'єктивним законам суспільного розвитку. Інтереси і потреби суб'єкта, обмежені часовими параметрами, служать основою відносних цінностей. Норми кримінального законодавства, які охороняють відносні цінності, мають відносну цінність у часі.

У філософії та теорії кримінального права розрізняють категорії «цінність» й «оцінка». Якщо соціально багатомірна категорія «цінність» є за своїм характером об'єктивно-суб'єктивною, то категорія «оцінка» — суто суб'єк-

тивною, оскільки є продуктом, функцією свідомості суб'єкта. Оцінка розглядається як засіб орієнтації суб'єкта в соціальній дійсності. Тому є підстави погодитися з тим, що категорія «цінність» відображає практичне ставлення суб'єкта до об'єкта, а категорія «оцінка» — психічне. Оцінка розглядається як практичний «міст» між одержанням знання і практичною діяльністю.

Слід зазначити, що «оцінка» предметів і явищ навколишньої дійсності проходить через розум людини. Із найдавніших часів розум розглядається філософами чи не як найважливіша психофізична людська якість, а розум, совість і воля — три антропологічні основи поведінки людини. Водночас розум, совість і воля людини є такими чинниками, які задіяні у формуванні кримінально-правових норм і тим самим є антропологічними основами об'єктивної підстави її кримінально-правової відповідальності.

Особистісна розумова здатність людини, забезпечуючи значною мірою автономію свободи її волі, зумовлює можливість оцінки ситуації та оптимального вибору варіанта своєї поведінки; уміння і прагнення не здійснювати протиправні вчинки, а у випадку їх вчинення — проявити позитивну соціальну поведінку; можливість моделювати свою і чужу поведінку, оцінювати власну поведінку крізь призму минулого, теперішнього і майбутнього. Тут важлива новаторська активність людини у суспільно корисному аспекті як творця буття. Людина, маючи силу і волю, не завжди спроможна забезпечити їх органічне поєднання — силу волі, що послаблює можливість здійснення нею адекватної оцінки подій і явищ навколишньої дійсності. Сила емоцій людини буває нерідко сильнішою за її силу волі, силу

розуму, що закономірно нерідко призводить до хибної оцінки певної її потреби як домінуючої та порушення нею приписів кримінально-правових норм. Совість як індикатор, визначник позитивного чи негативного рішення людини в умовах оцінки конкретної «необхідності» чи «необхідностей», має неоднаковий рівень стосовно різних людей. У тому разі, коли совість людини панує над її волею, вірогідність вибору нею позитивного варіанта поведінки в правовому полі через позитивну силу волі є найбільшою. За умови відсутності панування совісті людини над свободою волі найбільш вірогідним є вибір людиною антисоціального, протиправного варіанта поведінки через негативну силу волі.

Теоретико-прикладні проблеми цінності кримінального права (законодавства) належать до недостатньо розроблених у кримінально-правовій доктрині.

Вихідним пунктом тут має стати вироблення розуміння самого поняття «кримінальне право». У кримінально-правовій літературі спостерігається широкий аспект розбіжностей думок учених з цієї проблематики [5, 221–226, 331–337]. На нашу думку, в аксіологічному контексті найбільш оптимальним для дослідження є триєдине розуміння поняття «кримінальне право»: 1) як галузь права; 2) як галузь юридичної науки; 3) як нормативна навчальна дисципліна [6, 17–51]. Кожному з них притаманна своя аксіологічна характеристика.

Зважаючи на обмежений обсяг статті, ми зупинимось, зокрема, на загальних рисах — з'ясуванні цінності кримінального права як галузі права, тобто цінності об'єктивного (позитивного) кримінального права (законодавства).

Під об'єктивним (позитивним) кримінальним правом розуміється галузь українського законодавства, котра являє собою систему формально визначених, загальнообов'язкових, встановлених або санкціонованих державою та забезпечуваних її примусовою силою публічних норм, що виражають державні веління щодо визначення загальних засад кримінальної відповідальності, вичерпного переліку злочинних діянь і мір покарання (вид, строк, розмір), які можуть застосовуватися судом до осіб, винних у їх вчиненні.

Отже, в системі суспільних цінностей одне із чільних місць належить правовим цінностям, різновидом яких є кримінально-правові цінності, до числа яких належить кримінальне право.

Умовно можна виокремити два аспекти дослідження проблеми цінності кримінального права (законодавства): а) кримінальне право має свою власну цінність як продукт людської діяльності з точки зору прийнятих у суспільстві ціннісних критеріїв, своєрідних логічних еталонів, порівнюючи з якими можна визначити відповідність конкретної його норми або її проекту науковим уявленням про право; б) кримінальне право має свою, властиву лише йому, інструментальну цінність у системі (механізмі) нормативного регулювання та охорони суспільних відносин.

Наведене зовсім не означає, що можливості підходів до аналізу цінності кримінального права вичерпані розглянутими вище варіантами. Багатомірність категорії «цінність» залишає можливості для наукових досліджень критеріїв її класифікації. Можна, наприклад, розглядати його: а) наукову (теоретичну) цінність; б) утилітарну (практичну) цінність. Якщо у першому випадку кримінальне

право розглядається переважно через призму якості, то в другому, головним чином, – через призму корисності. Тому, коли йдеться про якісну цінність кримінального права, слід мати на увазі передусім його наукову, інтелектуальну цінність як продукту людської діяльності на основі наукових засад законодавчої техніки, як теоретичну модель, з точки зору її досконалості або недосконалості. Однак і в цьому випадку правила законодавчої техніки, у підсумку, підпорядковані практичним інтересам суб'єкта суспільної практики. Наукову цінність мають також усі скасовані норми кримінального права, а також усі неприйняті законодавцем проекти кримінально-правових норм, оскільки в них закладені інтелектуальні регулятивні моделі, які нерідко випереджають життя, програмують розвиток суспільних відносин. Чинні норми кримінального закону завжди мають наукову, але не завжди праксеологічну, практичну цінність.

Цінність кримінального права, таким чином, прямо залежить від його якості як продукту людської діяльності. Його висока якість може бути забезпечена за умови повного задіяння наукових засад правотворчості.

На жаль, в Україні правова наука не є суб'єктом правотворчості ні на законодавчому рівні, ні на рівні творення підзаконних актів. Щоправда, у деяких випадках науковців-правників залучають до законопроектної діяльності, хоча з дорадчим голосом. Унаслідок цього страждає якість права загалом і кримінального права зокрема. Як приклад можна навести наявну незгодженість між кримінальним процесуальним кодексом та кримінальним і кримінально-виконавчим кодексами в частині кримінальних проступків.

Необхідна висока якість кримінального права може бути забезпечена, зокрема: а) наявністю спеціального закону, який би комплексно регулював усі питання правотворчого процесу як на рівні законотворчості, так і на рівні творення підзаконних актів. Ним міг би бути Закон України «Про правотворчість»; б) наявність професійного законодавчого органу. Якість кримінального права, як відомо, залежить від особистих якостей народних депутатів. Ефективність кримінально-правового регулювання та охорони суспільних відносин обумовлюється не лише адекватним пізнанням потреб та інтересів суспільного розвитку, а й належним їх опосередкуванням у нормах кримінального права. Ця праця під силу лише фахівцям зі сфери права та правозастосування.

Виокремлення власної та інструментальної цінності кримінального права має теоретико-прикладний характер. У реальному житті наявна діалектична залежність: власна цінність зумовлює інструментальну, а інструментальна значною мірою характеризує власну цінність кримінального права.

Еталоном, шкалою оцінки ефективності кримінально-правової норми є мета, яку ставить перед собою законодавець. Ієрархії суспільних потреб та інтересів відповідає (має відповідати) суспільна ієрархія цілей, які держава намагається досягнути за допомогою права взагалі і кримінального права зокрема. Важливо, щоб при цьому мета і правові засоби її досягнення були істинними, такими, що не суперечать природному праву.

Категорія «соціальна цінність кримінального права» в своїй основі містить об'єктивну його необхідність для суспільства. Вона уособлює в собі концентрований вираз характеристи-

ки змісту, суті його основних функцій: регулятивної та охоронної. В основі функціонального підходу лежить положення про те, що генезис норми кримінального права як соціального феномену, її існування і розвиток можливі лише тому, що вона соціально зумовлена.

Ґрунтуючись на множині функціональних (інструментальних) властивостей кримінального права з елементами суспільних відносин, є можливість розглянути найбільш очевидні, науково значущі грані інструментальної цінності кримінального права, якими воно має бути наділене.

Кримінальне право як форма, засіб адекватного, гармонійного і своєчасного об'єктивування суспільних інтересів на ґрунті природного права. Протягом усієї історії існування суспільства люди намагалися удосконалювати засоби регулювання відносин співжиття, прагнучи замінити силу м'язів на силу розуму, силу примусу на силу переконання. На одному з етапів розвитку суспільства виник якісно новий та ефективний засіб регулювання суспільних відносин — кримінальне право, соціальна цінність якого визначається передусім мірою, повнотою виразу в ньому наявних домінуючих суспільних потреб та інтересів. Отже, кожна норма кримінального права породжена певними потребами та інтересами, які, як відомо, окремо від його носія — людини не існують. Тому відривати кримінально-правову норму від людини, її потреб та інтересів не можна, як не можна ігнорувати і засади природного права.

Найбільшою за «рангом» цінністю наділена така норма кримінального права, яка адекватно і гармонійно відображає потреби та інтереси всього суспільства. Дещо меншою — коли

вона відображає потреби та інтереси більшості членів суспільства і ще меншою — коли відображає потреби та інтереси меншості суспільства, а мізерною — коли відображає потреби та інтереси авторитарного, диктаторського режиму. В останньому випадку вона практично втрачає свою соціальну цінність. Суб'єктами суспільних відносин така норма (норми) кримінального права вважаються нонсенсом, гальмом суспільного розвитку, а отже, антицінністю. Доки кримінальне право (законодавство) адекватно і гармонійно відображає домінуючі інтереси суспільного розвитку, воно являє собою соціальну цінність. У протилежному випадку — наяву перехід цінності в антицінність. Тому про інструментальну цінність кримінального закону можна говорити, головним чином, через призму його реальних функціональних можливостей, беручи до уваги множину суспільних потреб та інтересів, в основі яких лежать права і свободи людини як найвищої соціальної цінності. При цьому слід мати на увазі, що функціональні можливості кримінального права не безмежні і тому не слід ним зловживати в регулюванні суспільних відносин. У сучасній державі соціально-демократичної орієнтації кримінально-правові засоби є крайніми у регулюванні та охороні суспільних відносин.

Розвиток кримінального права є яскравим проявом дії у державно-правовій сфері закону переходу кількісних змін у якісні. Поступальний розвиток суспільних відносин в усіх сферах життя суспільства веде до формування і накопичення, розширення обсягу, сфери нових, домінуючих суспільних потреб та інтересів, які досягають певної межі, міри концентрації, після якої відбувається (має відбуватися) стрибок (перехід) від старої

до нової якості — чергове удосконалення кримінального права.

Кримінальне право як засіб суспільної комунікації. Кримінальне право акумулює в собі пізнавальну кримінально-правову інформацію про соціальну дійсність, відповідним чином фіксує основні засади існування суспільного і державного ладу, а також ті зміни, яких зазнає суспільство в процесі свого поступального розвитку.

Одержання суб'єктами суспільних відносин кримінально-правової інформації, яка міститься у нормі кримінального права, дає підстави розраховувати на зворотній діалогічний зв'язок між ними і законодавцем, може сприяти зміцненню законності і правопорядку. Однак доведення такої інформації, її роз'яснення суб'єктам суспільних відносин має покищо примітивний характер. Воно полягає у публікації законодавства про кримінальну відповідальність, як правило, в офіційних виданнях законодавця, малодоступних для всіх і кожного. У нашій державі ще й досі відсутня науково обґрунтована, чітко викладена в законі, сучасна система доведення приписів, велінь кримінального права до їх адресатів — людей. Не задіяні достатньою мірою для широкої роз'яснювальної роботи й засоби масової інформації. Принцип «незнання закону не звільняє від відповідальності» вперто проводиться державою, що недопустимо в сучасних умовах демократизації та гуманізації суспільства. Як влучно наголосили В. Сокурєнко та А. Савицька, щоб бути вільним у сфері, врегульованій правом, необхідно знати його приписи, веління, аби не допускати своїми діями їх порушення. Людина має чітко уявляти межі власної свободи. Свобідне (вільне) право неможливе без чіткого розу-

міння людиною нормативних вимог, велінь держави, опосередкованих нормами права [7, 9].

Кримінальне право як засіб соціального контролю за суспільно значущою поведінкою суб'єктів суспільних відносин. Цінність кримінального права як засобу соціального контролю проявляється, зокрема, тоді, **коли воно є крайнім засобом** регулювання суспільних відносин. Виступаючи в ролі державного засобу контролю за суспільно значущою поведінкою особи, кримінальне право відіграє значну роль у соціальній детермінації її поведінки. Норма кримінального права містить у собі не просто варіант поведінки особи, а конкретне в кожному випадку державне веління: заборону, обов'язок, дозвіл, заохочення, контроль за дотриманням яких здійснюється компетентними державними органами. Вихід за їх межі тягне за собою застосування з боку правоохоронних органів варіантів примусу, передбачених, зокрема, кримінальним кодексом.

Отже, кримінальне право, залежно від ціннісної характеристики відповідних суспільних потреб та інтересів на рівні законодавця (як цінностей чи антицінностей), стимулює матеріалізацію одних (цінностей) або стає перпоною на шляху їх матеріалізації (антицінностей). У першому випадку воно стимулює активність суб'єкта, а в другому — його пасивність. У цьому аспекті кримінальне право має сприяти активізації прогресивних, корисних процесів і гальмуванню та нейтралізації негативних тенденцій у розвитку суспільства. Коли ж воно гальмує прогресивні, корисні процеси, відстаючи від назрілих домінуючих потреб та інтересів суб'єктів суспільних відносин, воно набуває рис антицінності.

В усіх чотирьох варіантах моделі державного веління (заборона, обов'яз-

зок, дозвіл, заохочення) законодавець програмує і прогнозує соціально значущу поведінку суб'єктів та її наслідки, а отже, здійснює за нею відповідний контроль. Мета цього контролю відома — забезпечити цивілізований, демократичний режим регулювання суспільних відносин як основу гармонійної реалізації свободи людини.

Свобода, як відомо, завжди не є абсолютною, незалежною від реалій життя суспільства. **Сутнісна цінність свободи людини** в умовах суспільного буття **не може бути зведена до вседозволеності і свавілля**. Унормована суспільним нормативним комплексом свобода людини є надійним засобом охорони і примноження соціальних цінностей, передумовою прогресивного розвитку суспільства. З другого боку, індивідуальні і суспільні цінності є ґрунтом, на якому формуються соціальні настанови людини. Цінності служать інструментом формування людської особистості на основі загальнолюдських цінностей гуманності, справедливості, демократичності, порядності, доброти, добродійності. Лише на цьому тлі можливе формування у людини почуття власної гідності, відповідальності за сьогодення і за майбутнє як члена соціуму, що є базовим складником формування громадянського суспільства.

Свобода не може бути предметом політичних торгів і спекуляцій. Оптимальний її рівень визначається (має визначатися) рівнем розвитку економічної, політичної, соціальної та культурної сфер життя суспільства.

Кримінальне право як джерело правової культури. Кримінальне право відображає, як правило, ті найважливіші соціальні цінності, які пізнані наукою і суспільною практикою на конкретному етапі розвитку суспільства. Воно є продуктом інте-

лектуальної, духовної діяльності людини. Ці обставини дають підстави розглядати його як джерело правової культури, складовою якої є культура правотворчості. Відображаючи відповідну частину соціальних цінностей, кримінальне право має статус соціально духовної цінності. Воно має сприяти їх прогресивному ствердженню, поширенню і розвитку.

Творцями і застосовувачами норм кримінального права є люди. Тут спостерігається своєрідна діалектична взаємозумовленість і взаємозв'язок — кримінальне право як органічна складова суспільно-нормативного комплексу виступає одним із джерел правосвідомості і правової культури, а рівень правосвідомості і правової культури людей впливає на культуру правотворчості і якість кримінального права. Водночас слід застерегти, що кримінальне право не є єдиним, універсальним і вирішальним фактором, що детермінує рівень правової культури і культури правотворчості, поведінку суб'єктів суспільних відносин. Важлива роль належить іншим правовим і соціальним нормам. У формуванні соціальних якостей людини, до яких належить також правова культура і культура правотворчості, бере участь множина як соціальних, так і генетичних факторів.

Підсумовуючи викладене вище, доцільно виокремити основні, найбільш наглядні прояви соціальної цінності науково обґрунтованого кримінального права, які проявляються у тому, що воно: 1) має власну цінність як продукт людської діяльності з точки зору правил законодавчої (кодифікаційної) техніки; 2) виконуючи соціально-інтегруючу роль, виступає (має виступати) на ґрунті природного права засобом адекватної, гармонійної об'єктивації та узгоджен-

ня суспільних потреб, в основі яких лежать права та свободи людини як найвищої соціальної цінності; 3) як засіб соціальної комунікації здійснює цілеспрямовану, програмуючу ціннісну орієнтацію суб'єктів суспільних відносин, даючи їм інформацію про бажані законодавцем моделі суспільної поведінки людини, виступаючи, тим самим, специфічним мірилом її свободи; 4) відображає суспільні інтелектуальні цінності, сприяє їх утвердженню, поширенню і розвитку, фіксує досягнутий рівень правової культури; 5) на основі знання і свідомого засвоєння наявних у ньому приписів, велінь держави збагачує соціокультурний потенціал людини, сприяє формуванню у неї правової свідомості, позитивної кримінально-правової відповідальності; 6) служить засобом ресоціалізації порушників кримінально-правових приписів.

Найбільш типовими варіантами можливого перетворення норм кримінального права в антицінність є, зокрема, такі: 1) порушення законодавцем доктринальних засад криміналізації діянь людини (невідповідність природному праву, демократичним цілям і назрілим потребам прогресивного суспільного розвитку; відсутність соціальної зумовленості норм кримінального права; ігнорування експертних оцінок чи пропозицій науковців; неадекватне, негармонійне або несвоєчасне відображення домінуючих суспільних потреб та інтересів; зловживання кримінально-правовими засобами в регулюванні та охороні суспільних відносин; надмірна «суворість» або «м'якість», неясність кримінально-правових норм тощо); 2) зловживання судовими і правоохоронними органами у застосуванні кримінально-правових засобів; 3) використання норм кримінального права як засобу

політичної боротьби; 4) використання норм кримінального права як засобу конкурентної протидії; 5) незастосування норм кримінального права з політичних мотивів.

Максимально можливе наукове пізнання й усвідомлення соціальної цінності кримінального права впливає на культуру правотворчості, дозволяє

унікнути як недооцінки, так і фетишизації його значення, вміло використовувати його для регулювання й охорони суспільних відносин.

Такі найбільш очевидні уявлення про загальні риси цінності кримінального права. Вони можуть служити підґрунтям для поглиблення наших знань із цієї проблематики.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Рабинович П. М. Некоторые современные концепции права в России и в Украине (в свете потребностного правопонимания) // Ежегодник украинского права. — 2014. — № 6.
2. Копець Л. В. Психологія особистості : навч. посіб. — К., 2008. — 458 с.
3. Петровиц З. З. Соціальні аспекти цінності у праві // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 1.
4. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : моногр. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Хмельницький, 2013. — 766 с.
5. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи / Ю. В. Баулін, М. В. Буроменський, В. В. Голина, В. К. Гришук, О. В. Зайчук, В. О. Навроцький, О. В. Наден, Ю. В. Нікітін, Н. М. Оніщенко, Ю. А. Пономаренко, М. І. Хавронюк, О. В. Харитонова, В. І. Шахун. — К., 2015. — 688 с.
6. Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина : навч. посіб. для студ. юрид. ф-в вищ. навч. закл. — К., 2006. — 568 с.
7. Сокуренько В. Г., Савицкая А. Н. Право. Свобода. Равенство. — Львов, 1981. — 2013 с.

REFERENCES

1. Rabinovich P. M. Nekotorye sovremennye kontseptsii prava v Rossii i v Ukraine (v svete potrebnostnogo pravoponimaniya) [Some modern concepts of the right in Russia and in Ukraine (in the light of requirement of law understanding)], *Ezhegodnik ukrainskogo prava*, 2014, no. 6.
2. Kopets L. V. Psykholohiia osobystosti [Psychology of the personality], Kyiv, 2008, 458 p.
3. Petrovych Z. Z. Sotsialni aspekty tsinnosti u pravi [Social aspects of value in the law], *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 2011, no. 1.
4. Hryshchuk V. K. Filozofsko-pravove rozuminnia vidpovidalnosti liudyny [Philosophical and legal understanding of responsibility of the person], *Khmelnyskyi*, 2013, 766 p.
5. Suchasna kryminalno-pravova sistema v Ukraini: realii ta perspektyvy [Modern criminal and legal system in Ukraine: realities and prospects], Kyiv, 2015, 688 p.
6. Hryshchuk V. K. Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine: General part], Kyiv, 2006, 568 p.
7. Sokurenko V. G., Savitskaya A. N. Pravo. Svoboda. Ravenstvo [Law. Freedom. Equality], Lvov, 1981, 2013 p.

Гришук В. К. Кримінальне право як соціальна цінність

Анотація. У статті наголошується на значенні аксіологічного підходу для дослідження явищ кримінально-правової дійсності. Обґрунтовується інструментально-потребує розуміння цінності кримінального права. Звертається увага на власну цінність кримінального права як продукту людської діяльності. На основі множини функціональних властивостей кримінального права, розглядаються найбільш очевидні, науково значущі грані його інструментальної цінності. Визначено типові варіанти можливого перетворення норм кримінального права в антицінність.

Ключові слова: кримінальне право, цінність, антицінність, інструментально-потребує розуміння цінності.

Грищук В. К. Уголовное право как социальная ценность

Аннотация. В статье отмечено значение аксиологического подхода к исследованию явлений уголовно-правовой действительности. Обосновывается инструментально-потребностное понимание ценности уголовного права. Обращается внимание на собственную ценность уголовного права как продукта человеческой деятельности. Исходя из множественности функциональных свойств уголовного права, рассматриваются наиболее видимые, научно значимые грани его инструментальной ценности. Определены типовые варианты возможного превращения норм уголовного права в антиценность.

Ключевые слова: уголовное право, ценность, антиценность, инструментально-потребностное понимание ценности.

Hryshchuk V. Criminal Law as a Social Value

Annotation. The importance of axiological approach to study of effects of criminal and legal reality is emphasized. Instrumental requiremental understanding of the value of criminal law is grounded. Attention is drawn to the value of its own criminal law as a product of human activity. Based on the set of functional properties of criminal law, considered the most obvious, important scientific facets of his instrumental value. Determined typical variants of possible transformation of the criminal law in antivalue.

Key words: criminal law, value, antivalue, instrumental requiremental understanding of value.